

ارزیابی یک تجربه آموزشی: آموزش استفاده از کتابخانه و شیوه نگارش مقاله پژوهشی

تألیف: پروانه مدیرامانی
کارشناس ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی

مقدمه:

امروزه، کتابخانه‌ها بخشی از صنعت اطلاع‌رسانی هستند و به منزله ابزاری برای انتقال دانش و اطلاعات کارکردهای ویژه‌ای دارند.

سالهاست در دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی، کتابخانه اولین ابزار آموزش خارج از کلاس درس بوده است و کتابداران در کنار اعضاء هیأت علمی، به همکاری آموزشی و پژوهشی با گروه‌های مختلف دانشجویان پرداخته‌اند. از این رو، اهمیت نقش آموزشی کتابداران دانشگاهی و مهارت‌های حرفه‌ای ایشان در افزایش کیفی و کمی دستیابی بر اطلاعات موجود، مسئولیتی است که نمی‌توان آن را نادیده گرفت. کارکرد سنتی کتابدار، کارکردی درون‌گرا بود ولی امروزه در عرصه وسیع و متنوع اطلاع‌رسانی، کتابداران سعی دارند با بکارگیری مهارت‌های ارتباطی ویژه، کارکردی برون‌گرا را ارائه دهند.

دیوید لوئیز در مقاله‌ای با عنوان "ابداع دانشگاه الکترونیکی"، نقش جدید کتابداران را فراهم‌سازی و آسان‌سازی دسترسی به اطلاعات توصیف می‌کند. وی کتابخانه دانشگاهی را نوعی آزمایشگاه آموزشی تلقی می‌کند که دانشجویان و محققان در محیط دانشگاه به آموزش مشغول می‌شوند و می‌آموزند (۱، ص ۱۰۴).

برای رسیدن به این هدف و کارکرد، کتابدار و استفاده‌کننده بایستی هم‌زبان باشند یعنی زبان کتابخانه (کتابدار) برای استفاده‌کننده دارای شفافیت لازم باشد یا به سخنی دیگر، استفاده‌کننده "واژگان" کتابخانه را بشناسد. در این راستا "نیاسمیت و اشتاین" مطالعه‌ای درباره میزان آشنایی افراد با اصطلاح‌های رایج در کتابخانه‌ها نمودند.

این تحقیق نشان داد که اکثر آزمودنی‌ها، نمی‌توانستند برخی از واژه‌ها و اصطلاح‌ها را به درستی در محیط کتابخانه بشناسند. این موضوع نشان‌دهنده مشکلی بسیار جدی و قابل توجه است. "معنایی که ابلاغ می‌شود، معلوم نیست دقیقاً به همان صورت دریافت شود." (۲، ص ۱۵۹)

پس بایستی وضعیتی ایجاد کرد که استفاده از کتابخانه آسان و ارتباطی مؤثر برقرار شود. یکی از راه‌های برقراری

ارتباط خصوصاً در کتابخانه‌های دانشگاهی، "آموزش استفاده از کتابخانه" است. امروزه این آموزش، "باید مکمل و موازی برنامه‌های آموزشی دانشگاه انجام گیرد تا همکاری مثلاً استاد، دانشجو، کتابدار مثمرتر بوده و کتابخانه نقش واقعی خود را ایفا کند" (۳، ص ۵۰).

در راستای این هدف و انجام یک تجربه آموزشی، در کتابخانه بیمارستان امام رضا (ع) وابسته به دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی و درمانی مشهد، که یکی از کتابخانه‌های پرمجموعه دانشگاهی استان خراسان است، در طول یک‌سال از اسفند ۱۳۷۵ لغایت بهمن ۱۳۷۶ کلاس‌های آموزشی استفاده از کتابخانه و شیوه نگارش مقاله پژوهشی همراه برگزار شد. مباحث آموزشی، تعداد و نوع شرکت‌کنندگان و نتایج ارزیابی آنها از کلاس‌ها، در این نوشتار عرضه می‌شود. لازم به ذکر است که صرفاً آموزش استفاده‌کنندگان کتابخانه به مفهوم افزودن به دانسته‌ها برای کسب توانایی یا مهارت بیشتر در بازیابی اطلاعات و یا نحوه نگارش یک نوشته پژوهشی مطرح است.

به نظر می‌رسد نتایج این دوره‌های آموزشی، هرچند مقدماتی و ناقص، نخست برای آگاهی از واقعیت‌ها و در درجه بعد، برنامه‌ریزی‌های آتی مفید باشد تا شاید نظر مسؤولان امور برنامه‌ریزی آموزشی دانشگاه‌های کشور بر لزوم گنجاندن هرچه سریعتر واحد درسی "آموزش استفاده از کتابخانه" در برنامه مصوب درسی کلیه گروه‌های آموزشی جلب گردد.

اهداف کلی

برقراری ارتباط مداوم بین استفاده‌کننده و کتابخانه، توانایی استفاده از انواع منابع موجود و ایجاد نوعی اطمینان در استفاده‌کننده نسبت به کمک و یاری آموزشی و پژوهشی کتابداران دانشگاهی.

اهداف اختصاصی

۱- شناساندن منابع موجود در کتابخانه و نحوه استفاده از آنها.

پرستاری و مامایی، ۱۰ نفر اعضای هیأت علمی، ۵ نفر دانشجوی علوم آزمایشگاهی و ۳ نفر دانشجوی دندانپزشکی بودند.

پس از پایان هردوره، پرسشنامه‌ای برای ارزیابی کلاس به شرکت‌کنندگان ارائه می‌شد که هریک بدون ذکر نام و مشخصات آن را تکمیل کنند. این پرسشنامه در دو بخش: پرسش‌هایی در باب محتوا (سته)، پیشنهادها و انتقادات (باز) تنظیم گردید.

در بخش اول پرسشنامه، در باب محتوای دوره، پنج پرسش چهارگزینه‌ای تنظیم شد:

۱- کیفیت و محتوای مطالب عرضه شده.

۲- نحوه ارائه مطالب (تسلط مدرس به موضوع)

۳- امکانات فیزیکی (نور، حرارت، فضا و ...)

۴- امکانات کمک آموزشی

۵- نحوه اداره کلاس

در بخش دوم، سه پرسش به صورت باز جهت ارائه پیشنهاد و انتقاد آورده شد.

نتیجه گیری و بررسی

برای آگاهی از میزان و نحوه پاسخ‌گویی شرکت‌کنندگان به پرسشنامه ارزیابی کلاس، (آموزش استفاده از کتابخانه و شیوه نگارش مقاله پژوهشی) - نتایج در جدول زیر منعکس است:

موارد درجه	کیفیت و محتوای مطالب	نحوه ارائه مطالب (تسلط مدرس)	امکانات فیزیکی (نور، حرارت و ...)	امکانات کمک آموزشی
بسیار خوب	۲۸	۳۲	۲۱	۱۸
خوب	۲۴	۱۹	۲۲	۲۳
متوسط	۴	۵	۱۳	۱۵
جمع کل	۵۶	۵۶	۵۶	۵۶

همانگونه که قبلاً اشاره شد، تعداد شرکت‌کنندگان شامل ۲۴ نفر دانشجوی پزشکی، ۱۴ نفر دانشجوی پرستاری و مامایی، ۱۰ نفر اعضای هیأت علمی، ۵ نفر دانشجوی علوم آزمایشگاهی، ۳ نفر دانشجوی دندانپزشکی بودند.

به طور کلی، از پاسخ‌های ارائه شده چنین استنباط می‌شود که اکثر قریب به اتفاق افراد از شرکت در کلاس‌ها رضایت دارند. یافته‌ها نشانگر این نکته است که ۹۳٪ افراد، کیفیت و

۲- شناساندن نقش آموزشی و پژوهشی کتابداران دانشگاهی.

۳- شناساندن پایگاه‌های اطلاعاتی موجود در کتابخانه و نحوه بازبانی اطلاعات.

۴- آشنا ساختن افراد علاقه‌مند با چگونگی نگارش نوشتارهای پژوهشی و فهرست منابع.

مباحث آموزشی

الف) آموزش نحوه استفاده از کتابخانه و منابع آن

- آشنایی با برخی اصطلاحات و مفاهیم مورد استفاده در کتابخانه.

- آشنایی با انواع منابع اطلاعاتی و ذکر ویژگی‌های هریک.

- آشنایی با انواع خدمات کتابخانه‌های علوم پزشکی مشهد.

- آشنایی با روش‌های موجود سازماندهی منابع در

کتابخانه‌های علوم پزشکی (معرفی کاردکس، برگه‌دان، نرم افزار کتابخانه و روش‌های جستجو در هریک)

- آشنایی با شیوه جستجو و بازبانی اطلاعات از برخی

نمایه‌نامه‌ها و چکیده‌نامه‌های معتبر پزشکی موجود در کتابخانه.

ب) شیوه نگارش مقاله پژوهشی و فهرست منابع

- اهمیت پژوهش و معرفی انواع نوشتارهای پژوهشی در

حوزه علوم پزشکی.

- آشنایی با الگوی نظام‌مند یک مقاله پژوهشی و ذکر

خصوصیات هریک.

- آشنایی با نحوه تنظیم و نگارش فهرست منابع مختلف.

با توجه به محتوای دوره‌های فوق‌الذکر، در کنار تدریس

اصول نظری، شرکت‌کنندگان به صورت عملی هم در کلاسها مشارکت داشتند.

مشخصات شرکت‌کنندگان و نحوه جمع‌آوری اطلاعات

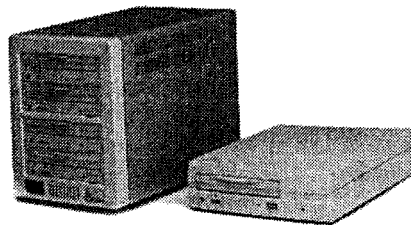
کلیه شرکت‌کنندگان از دانشجویان و اعضای هیأت علمی دانشگاه علوم پزشکی مشهد بودند. در طول یک سال برگزاری این دوره‌ها تعداد ۵۶ نفر ثبت‌نام و در کلاس‌ها شرکت جستند. از این تعداد، ۲۴ نفر دانشجوی پزشکی، ۱۴ نفر دانشجوی

۲- کشور ما نیازمند پژوهش است و لذا فرهنگ آن باید در جامعه دانشگاهی کشور ترویج یابد. بدیهی است که این امر با همت و همکاری آموزشی و پژوهشی کتابداران دانشگاه‌های علوم پزشکی کشور از طریق برنامه‌ریزی و تشکیل کلاس‌ها یا سمینارهایی در زمینه آشنایی با مراجع و منابع اطلاعاتی تخصصی پزشکی، آشنایی با پایگاه‌های اطلاعاتی پزشکی، نحوه دستیابی بر منابع چاپی و غیرچاپی کتابخانه‌ها و اطلاعات مندرج در آنها، نحوه استفاده از نمایه‌های انتهایی یا مستقل برخی مراجع ارزشمند پزشکی و نظایر آن ... امکان‌پذیر خواهد بود.

در پایان به این نکته می‌رسیم که در قدم اول، شناساندن نقش آموزشی کتابداران دانشگاهی به عهده خود آنهاست. از اینرو، آنچه که آموخته‌ایم بایستی به کار اندازیم و خود، به راه‌حلی بیاندیشیم و متولی اجرای آن باشیم و با همت و تلاشی جدی به مدیران و برنامه‌ریزان آموزشی نشان دهیم که مدتهاست نیازهای اطلاعاتی جدیدی در جامعه دانشگاهی کشور مطرح شده است که بی‌توجهی به آنها لطمه‌های جدی به فعالیتهای آموزشی، پژوهشی اعضای هیأت علمی و دانشجویان و از همه مهمتر کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی وارد می‌کند.

در اینجا لازم می‌دانم، از مسئولین بیمارستان امام رضا (ع) و مدیریت محترم داخلی کتابخانه این مرکز پزشکی در مشهد برای همکاری در جهت برگزاری این کلاس‌ها صمیمانه تشکر نمایم.

فهرست منابع

- ۱- جکسون، براون، کریس. فراهم‌سازی اطلاعات: نقش جدید کتابداران دانشگاهی. ترجمه رضا اردلان. فصلنامه کتاب دوره پنجم، ش ۳ و ۴ (بایز و زمستان ۱۳۷۳): ۱۰۰-۱۰۶
- ۲- باد، جان، کتابخانه، اطلاع و معنا، ترجمه محبوبه مهاجر، فصلنامه کتاب دوره چهارم، ش دوم (تابستان ۱۳۷۲): ۱۳۳-۱۷۸
- ۳- بنی‌اقبال، ناهید. نقش آموزشی کتابخانه‌های مرکزی دانشگاهها، پیام کتابخانه سال دوم، ش چهارم (زمستان ۱۳۷۱): ۵۰-۵۶

مطالب را مفید دانسته‌اند و ۹۱٪ آنها از نحوه ارائه مطالب راضی بوده‌اند.

در این نکته ضروری است که افراد به‌صورت داوطلبانه در این کلاس‌ها شرکت جستند و در واقع هیچ‌گونه اجباری در این امر وجود نداشت. بدین سبب، می‌توان چنین نتیجه گرفت که پاسخ‌های آنها به پرسشنامه مربوطه، بر پایه واقعی استوار است و آن، وظیفه آموزش استفاده از کتابخانه را شیوه پژوهش و نگارش علمی است که هردانشگاه و کتابخانه دانشگاهی نسبت به دانشجویان و اعضای هیأت علمی خود دارد. "توجه برنامه‌ریزان آموزشی به این انگیزه واقعی، صرف هزینه برای سرمایه‌گذاری‌های مختلف در امر آموزش و پژوهش پزشکی را در کلیه مقاطع معنی‌دار می‌کند." (۳)

از پیشنهادهای ارائه‌شده در پرسشنامه می‌توان به چند مورد اشاره نمود:

الف) ارائه دروسی مانند "آموزش استفاده از کتابخانه" و شیوه نگارش مقاله پژوهشی و پایان‌نامه، "روش تحقیق در پزشکی" به صورت واحد درسی اجباری برای رشته‌های پزشکی در دانشگاه علوم پزشکی مشهد.

ب) برپایی کلاس‌ها برای اعضا هیأت علمی و دانشجویان به‌طور جداگانه.

ج) افزایش روز و ساعت کلاس‌ها.

د) ارائه درس "روش تحقیق در پزشکی" به صورت واحد درسی در دانشگاه علوم پزشکی مشهد.

ه) استمرار برپایی کلاسها از سوی کتابخانه بیمارستان امام رضا (ع)

بر پایه نتایج حاصل از این بررسی و تجربه شخصی نگارنده از کار در کتابخانه‌های علوم پزشکی و تدریس در کلاس‌های فوق‌الذکر، پیشنهاد می‌شود:

- ۱- واحدهای درسی با عنوان "روش تحقیق در کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی"، "اصول گزارش‌نویسی و منابع و مأخذ"، "شیوه نگارش مقاله پژوهشی"، "آموزش استفاده از کتابخانه و منابع آن" و نظایر آن جهت ارائه به دانشجویان کلیه رشته‌ها و مقاطع علوم پزشکی دانشگاه‌های کشور هرچه سریعتر تدوین و تنظیم شود تا دانشجو بیاموزد که در کنار آموزش، پژوهش هم وجود دارد.